

ДОЛЯ ОДНОГО ОДЕСЬКОГО ПРОСВІТЯНИНА (ЛЕВ ПОЛІКАРПОВИЧ КОВАЛЬЧУК)

Запропонована стаття присвячена життєвому шляху одного з найвідоміших в Одесі першої третини ХХ ст. освітянина, театрала, члена “Просвіти”, “Українського клубу”, громадсько-політичного діяча періоду національно-демократичної революції 1917–1921 рр. Досліджуються особливості формування світоглядних орієнтирів Л. Ковальчука, його професійної майстерності та складної долі в епоху комуністичної диктатури.

Ключові слова: Л. В. Ковальчук, Просвіта, школа, національно-демократична революція 1917–1921 рр., театр.

Буремні часи, які переживає будь-який народ за свою історію, завжди висуюють на перший план харизматичні особистості. Вони у критичній ситуації, за рахунок непересічних якостей, отримують можливість максимально мобілізувати внутрішні інтелектуальні та психологічні ресурси й консолідувати навколо себе найбільш політично активну частину суспільства, формуючи у такий спосіб типологічно подібну групу лідерів, задіяних у політичній, військовій, громадській, культурній чи іншій системі координат. Такою постаттю в історії Одеси початку ХХ століття був Лев Ковальчук, який передусім проявив себе на освітянській ниві як до 1917 року, так і в добу революції. Але, разом з тим, займав високі посади у представницьких організаціях одеських українців, за що у період “великого терору” 1930-х рр. розрахувався найдорожчим — власним життям. До сьогоднішнього дня про нього можна відшукати тільки поодинокі згадки у науковій літературі¹ та одну публіцистичну статтю в одеській періодичній пресі².

Втім розпочнемо з витоків. Лев (Леонтій) Полікарпович Ковальчук народився 21 лютого 1875 р. у Кам’янці-Подільському в родині, яка походила з села Слобідка Межирівська Літинського повіту Подільської губернії (за іншими даними, у самому селі Слобідка). Греки-негоціанти, проїжджаючи через рідне місто юнака, звернули увагу на здібності 11-річного юнака до навчання і привезли його до Одеси, де 16 серпня 1886 р. віддали “на науку” до місцевого Грецького приватного комерційного чоловічого училища, яке розташовувалося на вул. Коблевській, буд. 27 (Стадницького)³. Оскільки в Російській імперії впритул до початку ХХ ст. українців як окремих народ не визнавали, то й Л. Ковальчук 15 червня

1894 р., отримав атестат про закінчення училища, як 18-річний “родом русский, русско-подданный, внесенный в списки учеников означенного училища... за № 3371, прослушал все преподаваемое в сем училище науки и на выпускном испытании удостоился общей оценки: очень хорошо (відповідник звичної четвірки — Т. В.). Поведение оказал: большой похвалы достойное”. З 12 предметів найбільших успіхів досяг у вивченні Закону Божого, російської мови та географії. Найважче давалася грецька мова, з якої отримав єдину оцінку нижче “4” — “3,5”. Що в цілому дало середньостатистичний показник “4,3”⁴.

Навчання у Грецькому училищі дало можливість не тільки отримати документ, що надавав путівку в життя, але й прищепило любов до педагогічної справи, яка стане визначальною на багато років уперед. У 1914 р., стисло характеризуючи власну педагогічну діяльність за 19 попередніх років, він зазначав: “Чувствую с раннего возраста влечение к педагогическому труду, я начал заниматься частными уроками, по рекомендации директора (Синодія Панадімітріу⁵ — Т. В.), с четвертого класса (четырнадцать лет)”⁶. Не важко здогадатися про мрії юнака на порозі дорослого життя. Він мріяв про здобуття професії вчителя, але, утримуючи батьків, братів і сестер, не мав можливості отримати вищу освіту. Тому намагався поповнювати інтелектуальні скарби самоосвітою, багато читав, користуючись книгами і конспектами брата-студента, відвідував вечірні заняття та публічні лекції в університеті протягом п’яти років. Проте вищої освіти до кінця життя так і не здобув, хоча слухав лекції не тільки філологів та істориків, але й професорів математики, природознавства і медицини⁷.

Мрії частково втілилися в реальність у 1895 р., коли Л. Ковальчук став викладачем в тому самому Грецькому чоловічому училищі, де здобував середню освіту. Щоправда, є деякі розбіжності в датах. За іншою версією педагогічна діяльність розпочалася 16 серпня 1897 року в якості вихователя старших класів і “письмоводителя”⁸, що скоріше відповідає дійсності, бо підтверджується свідоцтвом навчального закладу. Молодому педагогу доручили викладання російської мови, арифметики та каліграфії у трьох відділеннях підготовчого класу тільки з 1899/1900 н. р. До його обов’язків протягом усіх трьох років входили також секретарювання в педагогічній раді й завідування бібліотекою. Там він працював до 10 червня 1900 р., після чого перейшов на роботу до училища 1-го розряду (пізніше гімназії) Олексія Петровича Ровнякова по вулиці Пушкінській, будинок 20, з яким доля з’єднала на наступні 5 років. Це виглядає досить дивно, враховуючи, що прощання з рідним училищем відбулося без конфлікту, а у відповідному свідоцтві містилися винятково позитивні характеристики⁹.

Атестат, виданий О. Ровняковим Л. Ковальчуку, був виписаний у такому самому схвальному тоні. Він малює перед нами професійний портрет викладача російської мови й помічника класовода, який супроводжується епітетами “добросовісне ставлення”, “блискучі здібності вчителя і вихователя”, “майстер своєї справи” тощо. Не будемо ставити під сумнів дані оцінки, не маючи під рукою перехресних джерел, але звернемо увагу на ті оцінки, що дають змогу виділити певні вміння та риси характеру. Директор підкреслював, що Лев Полікарпович ніколи не підвищував голос, впливаючи на учнів винятково своєю бездоганною моральністю. Володів рідкісною якістю декламатора, що додає зацікавленості в уроках. За усі 5 років роботи, з 15 серпня 1900 р. по 15 серпня 1905 р. не пропустив жодного уроку, замінюючи по потребі вчителів історії та географії¹⁰. Таких людей, як правило, називають вчитель за призначенням. 12 березня 1903 р. після успішного складання іспиту з російської мови й вдало проведеного пробного (відкритого) уроку на тему “О подлежащем” отримав нарешті офіційне свідоцтво з підписами Попечителя Одеської навчальної округи Сольського і правителя канцелярії К. Добрицького й дозвіл на приватну педагогічну практику¹¹. Й майже відразу, з 21 берез-

ня став членом педагогічного відділу Історико-філологічного товариства при Новоросійському університеті¹².

Після передачі О. Ровняковим своєї приватної 8-класної гімназії Н. Аргеєву і Н. Ступпо Л. Ковальчук ще протягом року працює там викладачем російської мови та історії, де проявив себе найкращим чином, завоювавши любов учнів, з якими будував стосунки за принципом взаємної довіри. Цікаво, що у 5-му класі, в якому довелося бути класним керівником, успішність з усіх предметів сягнула 100 %. Скрізь, де він працював, колеги відмічали ідеальну дисципліну на уроках та завзятість у всіх справах, які йому доручали¹³.

Протягом оглядового періоду в молодого викладача поступово визріло непереборне бажання мати власний навчальний заклад. Не виключаємо, що його не все могло влаштувати у навчальному процесі попередніх гімназій і хотілося запропонувати дещо іншу традицію середнього навчання в Одесі. Якими б не були наші міркування, залишається фактом те, що після 4 липня 1906 р. він вже не працював у приватній чоловічій гімназії Н. Аргеєва і Н. Ступпо, а 3 вересня 1906 р. відкрив “Приватне чоловіче училище 2-го розряду Л. П. Ковальчука” у будинку по вулиці Херсонській, 40, у кількості трьох класів (одного підготовчого й двох основних). Сам засновник став у ньому вчителем російської мови, маючи свідоцтва повітового і домашнього вчителя¹⁴. Про антураж навчального закладу залишив згадку режисер В. Галицький: “...Шкільне подвір’я було викладене базальтовими доріжками та засаджене чахлими деревцями. У центрі — звичайний для одеських дворів “італійський” колодязь... Урочистість кабінету, важкі штори, портрет царя, стіл з величезним письмовим прибором...”¹⁵

До професійної стежини ми ще повернемося, а зараз хотілося б згадати, що у 1905 р. в Російській імперії розпочалася революція, яка прискорила процеси національного самосвідомлення і посприяла утворенню різноманітних культурницьких організацій. Звичайно, що передусім мова йде про “Просвіти”. Звістка про згуртування одеських українців не застала Л. Ковальчука зненацька. Він, попри сильні русифікаторські тенденції в освітніх закладах, де навчався і працював, ніколи не забував свого походження. Тому в числі перших зголосився стати учасником товариства, заснованого явочним порядком 3 листопада

1905 р. І. Луценком, С. Шелухиним, І. Бондаренком та Е. Ключе¹⁶, якому судилося залишити по собі яскравий слід театральномистецьких і лекційно-просвітницьких заходів. Статут “Просвіти” було затверджено 25 листопада 1905 р., а власне діяльність товариства розпочалася після перших загальних зборів, що відбулися через місяць, 27 грудня. На зібранні були присутні 52 члена “Просвіти”, які обрали “виділ” для загального керівництва справами. З-поміж 10 очільників знаходимо й Л. Ковальчука. Вважаємо не зайвим назвати усіх поіменно, позаяк більшість з них не один рік відігравали ключову роль у суспільно-політичному та культурному житті Одеси. Головою виділу обрали І. Луценка, заступником С. Шелухина, скарбником О. Фисака, секретарем Ф. Гаврилка, іншими керівниками були М. Клименко, М. Комаров, І. Липа, Д. Сигаревич, А. Фисун. Кандидатами П. Зелений, П. Климович, П. Кухта і Ф. Шульга¹⁷.

Л. Ковальчук не став найпліднішим лектором серед просвітян, виступивши за 1906–1907 рр. тільки 5 разів з рефератами про С. Руданського (30 вересня 1906 р.), П. Гулака-Артемовського (14 жовтня 1906 р.), українського байкаря Л. Глібова (2 грудня 1906 р.) та ін. Зате повністю і з душею віддавався театральним виступам. Він найчастіше декламував вірші й навіть двічі (усього — 6), як член драматичної секції під керівництвом Я. Пономаренка, організував вистави, що відбулися у театрі “Гармонія”. Беручи безпосередню участь у подіях на сцені, Лев Полікарпович як актор українського аматорського театру взяв для себе псевдонім Гайдук-Артемовський¹⁸. Театральне дійство настільки його захоплювало, що він за першої нагоди до нього долучався. І на багато років потому проніс ці почуття у своєму серці.

У 1906 р. він стояв на чолі літературно-наукової секції одеської “Просвіти” й працював з такими відомими діячами, як М. Комаров, А. Ніковський, Х. Ящуржинський та інші. Його лекції слухали відомі одеські вчені Є. Щепкін, Е. Фон-Штерн, К. Сапежко, В. Істрін, Б. Ляпунов, нерідко дозволяючи користуватися домашньою бібліотекою. Десь у цей час, або на рубежі століть, Л. Ковальчук, маючи художні здібності, закінчив театральну школу, що допомагало згодом ілюструвати художні твори. Й що особливо важливо, як член “Просвіти”, зумів отримати дозвіл на викла-

дання української мови у власному училищі як окремої дисципліни¹⁹.

Як відомо, одеська “Просвіта” проіснувала недовго. Вже у 1909 р. під тиском влади, яка була незадоволеною розгортанням українського культурного простору, відтак національного самоусвідомлення, просвітяни змушені згорнути власний проект й шукати інші форми самореалізації. Майже відразу після закриття “Просвіти” (процедура закриття розпочалася 13 листопада 1909 року), 11 січня 1910 р. група місцевих українців, переважно колишніх просвітян, подала прохання на ім’я Одеського градоначальника генерал-майора І. Толмачова дати дозвіл на реєстрацію одеського “Українського клубу” (*для зручності паралельно будемо використовувати назву “Клуб” — Т.В.*), про що у свій час писали одеські дослідники²⁰. У канцелярії градоначальника статут вивчали близько місяця і 6 лютого у спеціальний перелік товариств під № 85 було внесено запис про офіційно зареєстрований клуб з вищезазначеною назвою²¹.

На першому засіданні одеського “Українського клубу” 11 квітня 1910 р. були обрані “старійшини” у такому складі: Іван Луценко (голова), Яків Пономаренко (заступник голови), Іларіон Немировський (секретар), Фердинанд Андереп (скарбник), М. Белінський, Михайло Комаров, Архип Кравченко, Олексій Панченко, Ф. Перепелиця, Ф. Шульга. А Лева Ковальчука, разом з Іваном Різниченком, Федором Нестурхом, Костянтином Литвиненком та П. Росновським, обрали кандидатами в старійшини. До слова, у ревізійній комісії, що складалася з 5 осіб (І. Липа, А. Кузнецов, А. Погибка, А. Писак, І. Іващенко) бачимо близького родича Лева Полікарповича. Іван Михайлович Іващенко був чоловіком сестри Ірини Полікарпівни, з якою у них, за декілька років до описуваних подій, народився син Микола, достатньо відомий у радянські часи танцюрист, артист Одеського театру опери і балету. Для повноти картини додамо перелік кандидатів у ревізійну комісію — Михайло Базилевич, Р. Клісіг, В. Данилевський²². Канцелярія “Клуба” спочатку знаходилася в помешканні Ф. Андерепа по вулиці Новосельського, 65. Але незабаром вони переїжджають на квартиру І. Луценка. Щоправда, засідання відбувалися і в інших приміщеннях — вул. Преображенська, 25; Соборна площа, 1²³.

“Клуб”, існуючи винятково на внески своїх членів та невеликої господарської діяльності,

за великим рахунком займався тими самими справами, що й “Просвіта”. Він, на аматорському рівні, під керівництвом диригента Д. Коханського розвивав театральньо-хорове мистецтво, влаштовувалися літературні вечори, зберігалися традиції віршованих декламацій за безпосередньої участі Л. Ковальчука (Гайдука-Артемівського) тощо. Останній особливо полюбляв творчість Т. Шевченка, декламуючи його твори “Як би ви знали паничі”, “Гайдамаки”, “Перебендя”, “Минають дні”, “Катерина”, “Наймичка”. Влада, як і раніше, ретельно стежила за діяльністю “Клубу”, не допускаючи відступу від затверджених програм. Тому вимагала обов’язкового подання конспектів лекцій, як наприклад 26 лютого 1912 р. перед виступом П. Клепацького на тему “Т. Г. Шевченко як апостол любові, братерства і правди”, та присутності делегованого градоначальством чиновника на зібраннях. Важливим елементом контролю визнавалася російська мова, якою слід було подавати усю звітну документацію. Коли перший голова “Одеського українського клубу” І. Луценко 7 травня 1911 р. подав річний звіт про заходи товариства до канцелярії Одеського градоначальника українською мовою, у відповідь прийшла грізна реляція “...на будущее время надлежит представлять Г. Градоначальнику отчет о деятельности клуба, составленный не на малороссийском наречии (виділено мною — Т. В.), а на общегосударственном, т. е. на русском языке”²⁴.

На початку 1912 р. керівництво “Клубу”, з невідомих для нас причин, вирішило обрати нове правління, що було зроблено 14 лютого того ж року. На пропозицію І. Луценка старшини мали таємним голосуванням сформувавши президію одеського “Українського клубу”. В результаті голосування новим очільником товариства став О. Панченко, а його заступником Л. Ковальчук. Скарбником тепер мав бути М. Попандопуло й писарем В. Боровик. Вже на наступному зібранні старшини ухвалили сфери відповідальності нового керівництва, за яким Л. Ковальчук мав взяти до своїх рук кураторство за виставковою та концертною справами²⁵.

“Секція” Л. Ковальчука виявила неабияке бажання реалізувати дані природою творчі таланти. За якийсь рік-півтора учасники аматорського театру спромоглися поставити цілих 22 вистави, з-поміж репертуару якого назвемо тільки деякі: “Шельменко-денщик”,

“Драма без горілки”, “Батраки”, “Пошилися у дурні”, “За двома зайцями” тощо. Двічі демонструвалися глядачам “По Ревізії”, “Бувальщина”, “Вечорниці”, “Зимовий вечір”, “Мати Наймичка”. Окрім самого Л. Ковальчука (Гайдука-Артемівського), на таких вечорах були задіяні І. Радіна, Е. Гальська, О. Петриківська, В. Борзаківський, О. Каріоті, Д. Гаузбрандт та інші²⁶. Брав участь Л. Ковальчук у роботі ще й “Одеського Літературного артистичного клубу”, де знову захоплював слухачів читанням віршів українського Кобзаря²⁷.

Починаючи з 25 квітня 1912 р., щосереді збирався на творчі вечори Літературно-науковий гурток, де не тільки читалися вірші, але й обмірковувалися напрями та тенденції у світовій літературі. Доповідачами виступали, як правило, найавторитетніші постаті одеської української громади. Так І. Луценко читав реферат на тему “Рама й початок арійської культури”, В. Чехівський двічі розповідав про класика української музики М. Лисенка. Брав участь в роботі гуртка як лектор відомий журналіст, майбутній міністр УНР А. Ніковський. Лев Полікарпович, як завжди, повністю занурювався у своє улюблене театралізоване сприйняття світу, тому на різдвяні збори гуртка готував реферат про “Колядки”²⁸.

Припускаємо, що Л. Ковальчук проявив себе у вказаних іпостасях як один з найактивніших і послідовних діячів. Адже у поліцейському таємному повідомленні від 16 листопада 1913 р. він вже фігурує як голова ради старшин “Клубу”. Усього до ради входило 9 осіб, з яких тільки новий голова залишився з першого складу, ставши одним з наймолодших старшин. Його колегами по управлінню товариством стали Іван Іващенко (36 років), Пржемислав Конопацький (67 р.), Микола Попандопуло (34 р.), Павло Алетьян-Поповський (32 р.), Антон Крижанівський (61 р.), Павло Черепакін (64 р.), Микола Попов (40 р.) і Адольф Закрочимський (38 р.). Останній працював в Бульварній поліцейській дільниці, отже, міг бути вимушеним або свідомим джерелом інформації для контролюючих органів. Звертаємо увагу на примітку до звіту “Сведений о судимости и компрометирующих (виділено мною — Т. В.) в чем либо вышеуказанных лиц не имеется. Помощник начальника сыскной части”²⁹.

Пильна увага до одеського “Українського клубу” не була випадковою. Як колись “Про-

світа”, так тепер дане товариство дратувало своїм “малоросійством” високе начальство, бо постійно стимулювало почуття національної гідності, руйнувало ментальні рамки “єдино-руського народа”. Такі організації трактувалися як ненадійні, що можуть стимулювати “мазепинство”. Отже, 4 листопада 1913 р. Одеський градоначальник І. Сосновський прийняв рішення внести на розгляд “Присутствия по делам об обществах” питання про закриття “Клуба”, доручивши провести ревізію роботи товариства. На підставі наказу № 1595/І поліція підготувала вищевказаний звіт, датований 13 листопада. Ще через три дні, 16 листопада Л. Ковальчук отримав оголошення про те, що 20 листопада в “Присутствии” буде слухатися справа про закриття “Клубу”. У документах не знаходимо мотиваційної частини рішення, але недвозначною підказкою є примітка “екстрено”³⁰, та й оперативність, що допомогла вкластися у термін від 4 по 20 листопада, зайвий раз засвідчує, одеський “Український клуб” видавався небажаним міською владою для подальшого існування.

Тепер повернемося до професійних занять Л. Ковальчука. Варто відзначити, що освітянська стежина так само не виглядала устеленою квітами. Як остаточно стало зрозуміло, Л. Ковальчука не задовольняв статус створеного ним навчального закладу. Отже, він розпочав тривалу і наполегливу роботу за підвищення рівня училища. У 1908 р. внаслідок відкриття четвертого класу училище перебралося у більше приміщення на вулиці Софіївській, 22³¹, де знаходилося тривалий період часу і було помешканням родини Ковальчуків³². Підставою для висунення клопотання про вищий ранг було й постійне зростання учнів. Так у 1911/1912 навчальному році їхня загальна кількість обраховувалася як 118. З них тільки 36 християн. Враховуючи особливості етнічного складу населення Одеси, не важко здогадатися, що іншими були діти єврейських міщан. У 1912/1913 н. р. число учнів зросло до 189 (51 християнин), у 1913/1914 н. р. вже 215 (57 християн), а у 1914/1915 н. р. спостерігалось скорочення до 168 учнів (43 християнина)³³.

В училищі Л. Ковальчука частина учнів (15–20 осіб), як правило християн, навчалися безкоштовно. По закінченні 4-го класу училища вступали до 5-го класу державних гімназій, а найбільш талановиті (близько 10 випускників) до університету³⁴. Отже, після

8-річного досвіду управління навчальним закладом, Лев Полікарпович звернувся (не вперше) до Директора народних училищ Херсонської губернії з проханням перейти до 5-річної системи навчання. Вирішення питання залежало від звіту інспектора, який ревізував Приватне чоловіче училище Л. Ковальчука 28 листопада, 1 грудня, 8–10 грудня 1914 року, з висновком про відносні успіхи. Перевірялася насамперед постановка навчально-виховної роботи. Цього разу інспектор дає позитивну характеристику змін, зазначаючи у своєму звіті від 31 грудня 1914 р., що “замечено стремление к исправлению указанных недочетов, каковое стремление до некоторой степени увенчалось успехом, хотя и незначительным... И полагаю возможным разрешить Л. Ковальчуку открыть пятый класс...”. Врешті-решт, 23 січня 1915 р. попечитель Одеської навчальної округи Гофмейстер повідомляв директора народних училищ Херсонської губернії про дозвіл Л. Ковальчуку перетворити його навчальний заклад у середній з курсом 6-класної чоловічої державної прогімназії. З тим, щоб 5-й клас відкрили з початку наступного навчального року, а 6-й у 1916/1917 н. р.³⁵.

В архівосховищі збереглися цікаві звітні дані від 1915 р. про Приватне чоловіче училище Л. Ковальчука, з яких ми знаємо, що протягом 9-ти років існування навчального закладу він інвестував у нього понад 15000 карбованців. Орендна плата за приміщення становила 3500 крб., у той час коли деякі інші школи і училища, з більшою кількістю учнів й відповідно орендованою територією, сплачували 2000 крб. Окрім класичних предметів, в училищі викладали музику, співи та гімнастику, були посади вихователя і лікаря, щоправда з послугами за окрему платню. Судячи з, до певної міри, пафосних, але від того не менш щирих рядочків “...любя всей душой то дело, которому посвятил свою жизнь, я отдаю ему все свои силы и средства, заботясь только об его улучшении...”, або “...Двадцать четыре года домашнего обучения и репетирования учеников всех классов различных учебных заведений и почти восемнадцать лет трудной и весьма ответственной школьной работы дали мне достаточный опыт, доказательством чего могут служить и отзывы моих бывших начальников. Теперь у меня цель одна: принести на пользу Родины всю свою энергию и силы, служа тому делу, которое люблю, к которому чувствую призвание и которому уже

отдал свои лучшие годы”, Л. Ковальчук від усього серця вболівав за своє духовно-професійне пристанище, називаючи, для більшого ефекту перед ревізорами, “безправним навчальним закладом”, якому, щоб рухатися вперед, необхідно долати нові висоти³⁶.

Вразливість позиції Л. Ковальчука визначалася й відсутністю диплома про вищу освіту. Напередодні 1915/1916 н. р. попечитель Одеської навчальної округи поставив питання про неможливість, за таких умов, не тільки викладати російську мову, але і обіймати директорську посаду. Зважаючи на отримання нового рангу училища, Лев Полікарпович не збирався складати повноваження, тим більше йому було притаманне неабияке почуття самоповаги, яка інколи навіть переходила у самовпевненість. Він 29 вересня 1915 р. розпочинає листування з попечителем з проханням дозволити йому тимчасово залишатися завідувачем гімназії та викладачем, посилаючись на 18-річну натхненну працю і особливо на те, що паралельно проходить повний університетський курс. Педагог запевняв, що у разі потреби звернеться до міністра освіти для отримання дозволу скласти державний іспит. Наполегливість Л. Ковальчука не пройшла марно. Резолюція попечителя була лаконічною — дозволити до 1 липня 1916 р.³⁷, але чи продовжилися подібні перемовини напередодні відкриття 6-го класу, простежити за документами нам не вдалося. Проте, зважаючи на відсутність диплома про вищу освіту, задіяність у “Просвіті” та “Одеському українському клубі”, претензії до забезпечення училища необхідними навчально-методичними матеріалами і врешті-решт дозвіл на продовження освітньої діяльності, треба визнати за Л. Ковальчуком серйозний педагогічний хист.

Таким чином, крок за кроком Лев Полікарпович добивався професійного визнання, розширяв власне чоловіче училище, поглиблював і вдосконалював навчальний процес, займався самоосвітою. Втім роки до революції були вдалими і результативними не тільки як для освітянина, але й людини. Він одружився з викладачкою німецької мови прибалтійською німкеню Валлі-Маргот (Валентина Миколаївна) Лілле, яка була на 11 років молодшою за чоловіка. У подружжя Ковальчуків народилося троє дітей. У 1909 р. Всеволод (помер у 1976 р.), а ще через рік Ігор (помер 1967 року), які не пішли за прикладом батьків до освітянських звитяг. Старший син став згодом кі-

нооператором, а молодший інженером. Тільки довгоочікувана донька Галина (1916–1985 рр.) певною мірою продовжила батьківську справу, ставши піаністкою. У 1940-х роках вона з чоловіком виїхала до Мюнхена³⁸.

У непросту, хоч і плідну творчу працю Л. Ковальчука у 1917 р. втрутилася революція (*до речі, Перша світова війна не позначилася у видимий спосіб на його родині — Т. В.*), яка змінила усталений спосіб життя. Перед ним постали нові виклики, які диктувалися падінням попередніх політико-ідеологічних пут, руйнуванням табуйованих у імперські часи смаків та уподобань, як, наприклад, любов до рідної мови. Тепер можна було, не побоюючись переслідування, як у просвітянську епоху, коли його помешкання обшукували особливо прискіпливо³⁹, присвятити себе “українській справі”. Звичайно, він не залишив педагогічну діяльність, але тепер училище Л. Ковальчука стало чимраз частіше згадуватися як місце проведення найрізноманітніших заходів української громади Одеси.

Проаналізувавши нарративні джерела, маємо усі підстави вважати, що на початках Лев Полікарпович не брав участі в організації та діяльності Українського Керівничого Комітету, першої в місті політичної організації місцевих українців, на чолі з Сергієм Шелухиним. Не був він помічений серед членів культурницької організації “Українська Хата”, лідером якої був Михайло Гордієвський, що особливо виглядає дивно, проте не будемо зовсім категоричними у даному твердженні⁴⁰. Й тільки 12 травня 1917 р. гімназія (саме так тепер називався навчальний заклад) Л. Ковальчука стала місцем проведення перших зборів українців, службовців поштово-телеграфних установ⁴¹. Протягом року вільні аудиторії й учнівські класи виступали місцем зібрань інших категорій громадян. Так, тут організовувалися курси української мови і планувалися курси географії України⁴², а 26 листопада 1917 р. відбулося Українське церковне віче, на якому постановили обрати тимчасову комісію (комітет), яка мала б зайнятися підготовкою і скликанням найближчим часом нового масштабнішого віча. А Л. Ковальчук, разом зі священниками Деньгою (*можливо, Федір Деньга. — Т. В.*), А. Гриневичем, А. Вишенським і мирянином Литвинським увійшов до даної комісії⁴³. Схоже на те, що Лев Полікарпович став до публічного церковного життя не тільки з власної ініціативи,

але й за пропозицією Одеської української вчительської спілки, створеної 30 травня 1917 р. й очолюваною В. Чехівським. Бо за газетним повідомленням 12 грудня остання в союзі з тимчасовою комісією (комітетом) та іншими, не вказаними організаціями, оголосила про створення Єпархіальної церковно-української православної ради, де головою був єпископ Миколаївський Алексій, а заступником Л. Ковальчук⁴⁴.

Але загалом у добу Центральної Ради досліджувана постать не демонструвала виключної активності у громадсько-політичному житті. Міркуємо, що це було пов'язано винятково з його професійною діяльністю, яка продовжувала заповнювати основний робочий час, і за революційних перемін відійшла у тінь та не викликала такої уваги суспільства, як у мирні часи. Отже, не висвітлювалася достатньою мірою у засобах масової інформації. Втім саме в освітянській площині для Л. Ковальчука сталася неприємна, можливо, навіть драматична, подія. 27 березня 1918 р. на засіданні Одеської української вчительської спілки відбулися вибори кандидатів до Одеського комісаріату з народної освіти. Близько 60 присутніх вчителів віддали свої голоси В. Чехівському, Б. Комарову, П. Клепацькому і В. Лященку (Лашенку ?), натомість проігнорували Л. Ковальчука, начебто залишивши з нульовим показником⁴⁵. Здається, крім конфлікту всередині спілки, пояснити цю колізію неможливо. Але встановити причини бойкоту Л. Ковальчука з боку освітян тільки належить з'ясувати.

Вже наприкінці “центральнорадівської” епохи у березні 1918 р. Л. Ковальчук став членом Одеської української міської ради, й, не виключено, згодом навіть головою⁴⁶, хоча цей факт потребує додаткових доказів. Вона утворилася у день повернення приморського міста під юрисдикцію УНР за допомогою німецьких і австро-угорських військ. Отже, ця рада була заснована 14 березня 1918 р. за активної участі членів усіх українських демократичних організацій і партій, а також виконавчого комітету гайдамацьких куренів й виконавчих комітетів рад військових депутатів⁴⁷. За рекомендаціями українських соціалістичних партій та організацій було обрано 56 членів ради, які зі свого складу повинні були висунути комісарів у справах міста⁴⁸.

Одеська українська міська рада до певної міри мала виконувати функції Херсонської

Української губернської ради, що існувала у 1917 р., тільки на локальній території. Принципова різниця між ними полягала у тому, що перша з самого початку вважалася тимчасовим органом на період до формування нової системи влади. Одним з першочергових завдань на той час стала реорганізація системи управління. Цим питанням якраз опікувалася Одеська українська міська рада, яку з перших днів очолював військовослужбовець Йосип Пшонник, будучи одночасно тимчасовим військово-окружним комісаром⁴⁹. Отже, Л. Ковальчук міг замінити його на посаді за декілька тижнів. З іншого боку, наступні газетні повідомлення не виділяють особливу роль директора гімназії, що є очевидним контраргументом.

У квітні 1918 р. низкою організацій було піднято питання про реорганізацію Одеської української міської ради, яка після утворення Головного Крайового Комісаріату опинилася на периферії політичного життя регіону. На засіданні ради 2 квітня її активіст Бабій виніс на розгляд присутніх дискурс про роль цієї організації в житті української громади на той момент. Було вирішено обрати комісію, яка зареєструє всі місцеві українські політичні та культурницькі організації, щоб кожна з них виділила свого представника в раду. Поповнена у такий спосіб рада змогла б тимчасово продовжити свою роботу як національна культурно-просвітницька організація до тих пір, поки настане можливість організувати перепис усього українського населення за етнічною ознакою. Лише тоді новий склад ради мав бути переобраним⁵⁰. На 5 квітня у Воронцовському палаці призначалося засідання президії і членів комісії (не вказано якої — Т.В.) української ради у складі: Бабій, Лев Ковальчук, Іван Липа, Нестор (?) Осмоловський, Моржановський, Шамраїв, Михайло Гордієвський, Кубряченко, Дмитро Бузько, Петров, Старенький. Але, судячи з усього, того дня члени ради не зуміли зібратися. Адже перше засідання комісії по реорганізації ради було перенесено на 7 квітня. Комісія просила виконавчі комітети всіх українських організацій і гуртків терміново до 16 квітня надіслати наступні відомості: назва гуртка чи організації, кількість членів в ній, її адреса⁵¹. Ці відомості були необхідні для представництва в раді.

Існування однієї “неформальної” організації виявилось недостатнім для частини ук-

раїнської громади міста. Тому 28 квітня з ініціативи кількох осіб (Е. Темницького, О. Стрижевського, Й. Караванського, Г. Тягла) відбулося організаційне засідання, де було оголошено про відновлення діяльності одеського “Українського клубу”, який, як пам’ятаємо, виник ще 1910 року, але через посилення утисків з боку царату призупинив своє існування у 1913 році. Його завданням стало “об’єднання усіх інтелігентських сил, які співчують українському рухові”. У рамках клубних зібрань передбачалася організація лекцій, концертів, художніх вечорів, видання журналів⁵². Втім “Український клуб” не встиг, або не зміг, офіційно зареєструватися. До цього справа дійде згодом. У той час Л. Ковальчук протягом декількох місяців наче не помічається сучасниками, на відміну від інших членів Одеської української міської ради чи “Клубу”. Тільки на початку червня 1918 р. він повертається з небуття, коли властиво згадується як чинний голова української ради з заступником А. Гриневичем, секретарями А. Клочком і А. Миколюком, студентом Новоросійського університету⁵³.

В оглядовий період Л. Ковальчук недвозначно ототожнюється з потужним одеським осередком Української партії соціалістів-самостійників (УПСС), очолюваної давніми побратимами з “просвітянських” часів І. Луценком та В. Боровиком (при цьому достеменно не відомо, чи він формалізував свої стосунки з УПСС шляхом вступу до партійних лав). А приватна гімназія та квартира на вулиці Софіївській, 22, стала чи не головним місцем проведення партійних заходів⁵⁴. Втім, не тільки партійних. На 3 липня було призначено організаційне засідання одеського осередку Українського національно-демократичного союзу⁵⁵, створеного 21 травня 1918 р. (як бачимо, в Одесі підготовчий етап суттєво запізнився) у Києві рядом партій, як, наприклад, УПСС, Української партії соціалістів-федералістів, Української демократично-хліборобської партії, Української трудової партії і т. д., з метою гарантування збереження української державності перед загрозою реставрації російського правління. Оприлюднені дані якнайкраще засвідчують політико-ідеологічні переконання Л. Ковальчука. Він позиціонувався не тільки як переконаний прихильник повної, без обмежень, самостійності України, але й як противник гетьманської диктатури. Вочевидь, враховуючи партійну приналежність, він мав

бути критиком політики обох українських політичних режимів, в тому числі Центральної Ради. Проте документально підтверджених матеріалів для таких висновків у нас немає. Зате, ставши апріорі на таку точку зору, можна пояснити, чому навесні того ж року, очолюючи Одеську українську міську раду, він, що не виключено, якщо проаналізувати кількість згадок у джерелах, самоусунувся від активної громадсько-політичної діяльності. Зрештою, цей епізод потребує додаткового вивчення.

Тим часом головування Л. Ковальчука в українській раді добігало кінця. 6 липня 1918 р. на зібранні виконавчого комітету ради було переобрано президію, яка тепер мала наступний вигляд — голова П. Климович, заступники Е. Темницький і П. Базилевич, скарбники Г. Ліщенко та О. Фисак. На старих місцях залишилися тільки секретарі А. Клочко й А. Миколюк⁵⁶. Здавалося б, слід поєднати в один ланцюжок щойно описані події початку липня і дійти висновку, що робота Лева Полікарповича не влаштуувала членів ради, а глибше й однопартійців, особисто І. Луценка. Однак вже наступного дня, 7 липня, у гімназії Л. Ковальчука Одеська українська міська рада з новим керівництвом на чолі проводить збори представників кооперативних інституцій з головуванням І. Луценка⁵⁷. Отже, причини відставки варто шукати в іншому. Або у бажанні знову більше зосередитись на освітянській праці, або елементарною втомою від постійної напруженої роботи в українській раді. Але нам видається, що найближчою до істини є версія про бажання Лева Полікарповича докласти зусиль до відновлення одеського “Українського клубу”.

Дійсно, на межі червня — липня 1918 р. ініціативна група на чолі з І. Липою, А. Стрижевським й іншими подала документи на реєстрацію “Клубу”⁵⁸. А в останні дні серпня після тривалої перерви міська влада оформила документи на діяльність товариства, до якого увійшло багато представників інтелігенції, як, наприклад, проректор Новоросійського університету В. Лазурський⁵⁹.

Є ще один неабиякий факт, що дозволяє дати відповідь на поставлені вище запитання про відставку Л. Ковальчука з посади голови української ради. У тому самому місяці, й фактично тими ж особами, в Одесі було відкрито “Українську театральну студію”, директором якої став якраз В. Лазурський. А се-

ред учасників аматорської студії знаходимо Л. Ковальчука, М. Слабченка, режисера “побутового театру” Горського, режисера кіностудії Хандженкова Ценіна, артиста Чернявського, трохи пізніше доньку В. Боровика Галину⁶⁰. Отже, спостерігаємо надивовижу промовисту картину. Пройшовши через різноманітні випробування у вирі громадсько-політичного протистояння, на середину 1918 р. для Лева Полікарповича набула стрункості знайома з дореволюційної епохи тріада уподобань — гімназія, театр і “Український клуб”.

Судячи зі слів В. Мошинського, Л. Ковальчук повністю віддавався театру. Він протягом року надав приміщення своєї гімназії для проведення репетицій та вистав, а сам викладав акторам українську мову і літературу, мистецтво декламації. Автор спогадів детально описує методику досвідченого педагога і театралла: “...Українську мову викладав докладно, з вивченням граматики, з письмевними завданнями, з граматичним і синтаксичним обговоренням, — взагалі так, як вивчається основна мова. Новим було те, що проф. Ковальчук частенько вживав порівняння з російською та польською мовами, щоб підкреслити багатство української мови і показати, що вона не діалект, як це намагалися “доказувати” москалі, а зовсім окрема, самостійна й багата мова”⁶¹. Так само ретельно передаються нюанси викладання дисципліни “мистецтво декламації”, яка вважалася однією з основних. Зі спогадів дізнаємося, що Л. Ковальчук був не тільки хорошим декламатором, але чудово знав теорію і вмів навчити інших, на що здатен не кожний педагог. Його методика складалася з послідовного проходження окремих сходинок від найпростішого до найскладнішого — спочатку артисти ознайомлювалися з пунктуацією вірша, потім визначали місце наголосу в слові, далі шукали в кожному реченні головне слово, “начебто ставили вірш на ноти”, й нарешті підходили до інтерпретації усього тексту. Так само до справи підходили й інші викладачі. Як робить висновок В. Мошинський, театральна студія скоріше нагадувала університетський факультет театральності мистецтва з дворічним курсом навчання⁶².

Протягом 1919–1920-х рр. Л. Ковальчук, на відміну від багатьох соратників і однодумців, залишався у місті, яке стало йому рідним. Займався улюбленими гімназично-театральними справами під захистом члена Української партії комуністів (боротьбистів) А. Мико-

люка⁶³, що давало можливість уникнути небажаних запитань або переслідувань з боку більшовицького режиму. Його подальша кар’єрна мозаїка мала такий стислий вигляд. Протягом 1919–1921 рр. праця в Одеському державному театральному інституті й паралельно у 1920–1922 рр. в Одеській трудовій школі залізничників. Далі з 1922 р. по 1926 р. він був співробітником Одеського державного театрального технікуму й ще з 1924 р. по 1929 р. — Одеської хімпрофшколи (вул. Новосельського, 87). Як і всьому суспільству, йому довелося перебудовуватися, пристосовуватися до нових умов існування, коли відбувався злам старої державної, а з нею і освітньої системи. У більшовицькій практиці не було місця приватній власності, отже, гімназію слід було закрити. Тепер його таланти використовували в межах програми РКП(б) по “коренізації/українізації” партійно-державного апарату. Він викладав українську мову співробітникам всіляких закладів⁶⁴.

У 1927 р. Л. Ковальчук планував відсвяткувати 30-річний ювілей власної педагогічної діяльності, запросивши на нього відомих в Одесі освітян, наприклад М. Слабченка, з яким був давно знайомий. Нам не відомо, чи урочистості таки відбулися, однак знаємо, що український вчений-історик не лише відмовився брати у ньому участь, але відверто скептично трактував роботу викладача Одеської хімпрофшколи, вважаючи, що той є “білоручкою”, який у царські часи скоріше вислужувався перед попечителем навчальної округи, аніж по-справжньому працював⁶⁵. Ситуація до певної міри нагадувала березень 1918 р., адже М. Слабченко теж тоді входив до вчительської спілки. Втім, до слів академіка варто ставитися критично, бо усі попередні оцінки педагогічних талантів Л. Ковальчука були прямо протилежними. Ймовірно, ситуацію слід пояснювати, виходячи з нюансів міжособистих стосунків освітян.

Але справжні випробування настали наприкінці 1930-х років. Третього березня 1938 р. Л. Ковальчука у власній квартирі (вулиця Пироговська, 3, кв. 1) було заарештовано й 6 травня 1938 р. за постановою “трійки” при УНКВС по Одеській області за звинуваченнями по статтях 54–10, 54–11 Кримінального кодексу УРСР прийнято рішення про його розстріл. У родині Ковальчуків тривалий період часу не було прийнято навіть згадувати про арешт Лева Полікарповича. Як у багатьох

радянських сім'ях тоталітарне минуле відбилося на рефлексі самозбереження, тому рідні Л. Ковальчука, потрапивши у трагічну ситуацію, хотіли вберегтися від можливих неприємностей. Принагідно зазначимо, що Валлі-Маргот пережила чоловіка лише на 2 роки. До долі рідного батька/діда нащадки змогли повернутися тільки в роки відлиги та реабілітації засуджених. Втім перший досвід виявився вдалим лише частково. У 1961 р. на світ з'явилося свідоцтво Одеського ЗАГСу про Л. Ковальчука, за яким він начебто помер від інфаркту 23 вересня 1941 р. Й тільки у 1989 р. було офіційно визнано, що Лева Полікарповича розстріляли 14 червня 1938 року. Згідно зі статтею 1 Указу Президії Верховної Ради СРСР від 16 січня 1989 р. “Про додаткові заходи по відновленню справедливості щодо жертв репресій, які мали місце в період 30–40-х і початку 50-х років” Л. Ковальчук 21 квітня 1989 р. був реабілітований⁶⁶.

Підводячи ризик під життєписом одеського освітянина і театрал, акцентуємо увагу на схожості його долі з багатьма іншими земляками. Він, вийшовши з універсальної в своєму

роді організації “Просвіта”, назавжди зберіг у серці любов до рідного слова, культури, зразків високого мистецтва. Радо вітав пошуки співвітчизників нових форм об'єднання зусиль в культурницьких і громадсько-політичних організаціях, беручи у цьому безпосередню участь, бо вірив у історично здорову націю, здатну без стороннього втручання консолідуватися. Але якщо в добу революції зазначені риси були характерними для “знакових” фігур, то в епоху комуністичної модернізації це стало міткою неблагонадійності. Відтак визначало подальшу трагічну долю сотень тисяч співгромадян. І насамкінець наведемо напрочуд влучну думку відомого київського історика О. Реєнта, висловлену щодо іншої наукової проблеми в монографії “Перечитуючи написане”, але в той самий час вона може слугувати рефлексією на дослідницькі орієнтири автора запропонованої розвідки: “...Та все ж спотворена історія, ніби крізь довгий летаргічний сон, уривками повертається вже у нових образах і вимірах, очищена й освячена кров'ю тих, хто поліг у боях, чи носить незагоєні фізичні й душевні рани з вікопомних часів”.

Джерела та література

- 1 Наприклад: *Самойлов Ф.О., Скрипник М.О., Яреценко О.Т.* Одеса на зламі століть (кінець XIX — початок XX ст.). — Одеса, 1998. — 232 с.
- 2 *Зинько Ф.* Крест под рубашкой // Слово. — 1999. — 10 септєбря.
- 3 Державний архів Одеської області (далі — ДАОО). — Ф. 42. — Оп. 35. — Спр. 1536. — Арк. 5; Особистий архів Майї Ігорівни Ковальчук.
- 4 ДАОО. — Ф. 42. — Оп. 35. — Спр. 1536. — Арк. 4.
- 5 Пападімітріу Сінодій Дмитрович (1856–1921), мовознавець, літературознавець, фахівець з грецької філології. Див.: Професори Одеського (Новоросійського) університету. — Одеса, 2000. — Т. 3. — С. 392–394.
- 6 ДАОО. — Ф. 42. — Оп. 35. — Спр. 1536. — Арк. 2.
- 7 Там само.
- 8 Там само.
- 9 Там само.
- 10 Там само. — Арк. 8.
- 11 Там само. — Арк. 5.
- 12 *Летопись ИФО.* — Одесса, 1910. — Т. 9. — С. 11.
- 13 ДАОО. — Ф. 42. — Оп. 35. — Спр. 1536. — Арк. 7.
- 14 *Вся Одесса.* Адресная и справочная книга всей Одессы. — 1911. — Ч. I. — С. 161; ДАОО. — Ф. 42. — Оп. 35. — Спр. 1536. — Арк. 1, 2, 7.
- 15 Див.: *Самойлов Ф.О., Скрипник М.О., Яреценко О.Т.* Вказ. праця. — С. 146–147.
- 16 ДАОО. — Ф. 2. — Оп. 7. — Спр. 285. — Арк. 126.
- 17 Отчет українського товариства “Просвіта” в Одесі за 1906 рік. — Одеса, 1907. — С. 3.
- 18 Отчет українського товариства “Просвіта” в Одесі за 1906 рік. — Одеса, 1907 — С. 7, 8; Українське товариство “Просвіта” в Одесі. Отчет за 1907 рік. — Одеса, 1908. — С. 4; Особистий архів Майї Ігорівни Ковальчук.
- 19 ДАОО. — Ф. 42. — Оп. 35. — Спр. 1536. — Арк. 2; Отчет українського товариства “Просвіта” в Одесі за 1906 рік. — Одеса, 1907. — С. 11; Циркуляр Одесского учебного округа. — 1906. — № 12. — С. 810;

- Одесские новости. — 1906. — 25 ноября.
- 20 Самойлов Ф. О., Скрипник М. О., Яреценко О. Т. Вказ. праця. — С. 99.
- 21 ДАОО. — Ф. 2. — Оп. 7. — Спр. 379. — Арк. 1, 4.
- 22 Там само. — Арк. 13; Особистий архів Майї Ігорівни Ковальчук.
- 23 ДАОО. — Ф. 2. — Оп. 7. — Спр. 379. — Арк. 13, 14, 15.
- 24 Там само. — Арк. 20, 21, 22.
- 25 Там само. — Арк. 53.
- 26 Там само.
- 27 Там само. — Спр. 320. — Арк. 161.
- 28 Там само. — Спр. 379. — Арк. 53.
- 29 Там само. — Арк. 72.
- 30 Там само. — Арк. 29.
- 31 ДАОО. — Ф. 42. — Оп. 35. — Спр. 1536. — Арк. 1.
- 32 ДАОО. — Ф. 2. — Оп. 7. — Спр. 379. — Арк. 72.
- 33 ДАОО. — Ф. 42. — Оп. 35. — Спр. 1536. — Арк. 1.
- 34 Там само.
- 35 Там само. — Арк. 9, 10, 11.
- 36 Там само. — Арк. 2, 16.
- 37 Там само. — Арк. 14.
- 38 Особистий архів Майї Ігорівни Ковальчук.
- 39 Див.: *Петришина Л. В.* Документи ДАОО про участь жінок у просвітянському русі // Архів. Документ. Історія. Сучасність. — Одеса, 2001. — С. 151.
- 40 *За словами родичів, маючи на руках трьох малолітніх дітей, Лев Полікарпович часто виїздив до навколишніх сіл за продуктами. Тому не завжди залишався час на громадську діяльність.*
- 41 Українське Слово. — 1917. — № 6.
- 42 Малахов В. П., Степаненко Б. А. Одесса, 1900–1920. Люди... События... Факты... — Одесса, 2004. — С. 347.
- 43 Родная страна. — 1917. — 29 ноября.
- 44 Там само. — 13 декабря.
- 45 Родная страна. — 1918. — 30 марта; Вільне життя. — 1918. — 31 березня.
- 46 Там само.
- 47 Одесский листок. — 1918. — 15 марта.
- 48 Там само.
- 49 Там само. — 14 марта, 15 марта.
- 50 ДАОО. — Ф. 16. — Оп. 94. — Спр. 89. — Арк. 24.
- 51 Одесские новости. — 1918. — 3 апреля; Вільне життя. — 1918. — 5 квітня.
- 52 Вільне життя. — 1918. — 13 квітня.
- 53 Вільне життя. — 1918. — 8 червня; *Мошинський В.* Український державний театр ім. Т. Шевченка в Одесі й театральна студія ім. М. Кропивницького // Визвольний шлях. — 1966. — Книга 11. — С. 1252.
- 54 Вільне життя. — 1918. — 28 червня.
- 55 Там само. — 3 липня.
- 56 Там само. — 9 липня.
- 57 Там само.
- 58 Одесская мысль. — 1918. — 3 июля.
- 59 Вільне життя. — 1918. — 30 серпня, 6 вересня.
- 60 *Мошинський В.* Вказ. праця. — С. 1251, 1259.
- 61 Там само. — С. 1252, 1254, 1257.
- 62 Там само. — С. 1254.
- 63 Там само. — С. 1252.
- 64 Особистий архів Майї Ігорівни Ковальчук.
- 65 Михайло Слабченко в епістолярній та мемуарній спадщині (1882–1952) / Упорядник В. Заруба. — Дніпропетровськ, 2004. — С. 267.
- 66 ДАОО. — Ф. р. 8065. — Оп. 2. — Спр. 6470. — Арк. 17, 18, 25.

Тарас Винцковский

Судьба одного одесского просвятинина (Лев Поликарпович Ковальчук)

В указанной статье автор рассказывает о жизненном пути одного из известнейших в Одессе первой трети XX века педагога, члена общества “Просвита”, “Украинский клуб”, театрального и общественно-политического деятеля периода национальной революции 1917–1921 гг. Исследуются особенности формирования мировоззренческих ориентиров Л. Ковальчука, его профессионального мастерства и сложной судьбы в эпоху коммунистической диктатуры.

Ключевые слова: Ковальчук, Просвита, школа, революция, театр.

Taras Vintskovs'kyy

The fate one of prosvityanyna of Odesa (Lev Polikarpovych Koval'chuk)

En the specifical article the author talkeol about the course of life one of the wellknoun pedagogue, member of society "Prosvita", "Ukrainian club", theatrical and social and politikal figure period the national revolution 1917–1921 years first a thiol twenty century en Odesa. The features of formation world outbook points d. Kovalchyk are exploring now and his professional mastery and the hard fate en the era of the communist dictatorship.

Key word: Koval'chyk, Prosvita, shool, revolution, theatr.

